

УДК 159.923:001.895

DOI: 10.31732/2663-2209-2024-75-201-210

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ У КЛІНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ: ІНТЕГРАЦІЯ ПРАКТИК ТА ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Ірина Бурлакова¹, Марина Оксютович², Тетяна Кондес³, Світлана Гаркуша⁴

¹Доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна, e-mail: burlakova22irina@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6043-4359>

²Кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та соціального забезпечення, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир, Україна, e-mail: kpsz_omo@ztu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8574-4268>

³Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціального забезпечення, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир, Україна, e-mail: kpsz_ktv1@ztu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8514-9389>

⁴Кандидат медичних наук, експерт з легеневої артеріальної гіпертензії в Житомирській області, доцент кафедри психології та соціального забезпечення, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир, Україна, e-mail: kpsz_gsl@ztu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9490-4559>

EUROPEAN APPROACHES IN CLINICAL PSYCHOLOGY: INTEGRATION OF PRACTICES AND INNOVATIONS IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Iryna Burlakova¹, Maryna Oksiutovych², Tetiana Kondes³, Svitlana Harkusha⁴

¹Doctor of Science (Psychology), Professor, Professor of the Department of Psychology, National University «Zaporizhzhia Polytechnic», Zaporizhzhia, Ukraine, e-mail: burlakova22irina@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6043-4359>

²Ph.D. (Philosophical Sciences.) Associate Professor of the Department of Psychology and Social Welfare, Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine, e-mail: kpsz_omo@ztu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8574-4268>

³Ph.D. (Psychological Sciences), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Social Welfare, Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine, e-mail: kpsz_ktv1@ztu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8514-9389>

⁴Ph.D. (Medical Sciences), expert on pulmonary arterial hypertension in the Zhytomyr Region, associate professor of the Department of Psychology and Social Welfare, Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine, e-mail: kpsz_gsl@ztu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9490-4559>

Анотація. У статті розглядаються європейські підходи в клінічній психології з акцентом на інтеграцію практик та інновацій в умовах війни в Україні. Метою цієї статті є дослідження та аналіз європейських підходів у клінічній психології, інтеграція практик та інноваційних методів для надання психологічної допомоги в умовах війни в Україні, а також розробка рекомендацій для ефективного застосування цих підходів у роботі з постраждалими від військових дій. Для вивчення досліджень були використані методи теоретичного узагальнення, абстрактно-логічний метод, метод системного аналізу та синтезу, а також метод порівняння. Дослідження зосереджене на вивченні ефективних методів психологічної підтримки, адаптації та реабілітації постраждалих в умовах стресу та травми. Аналізуються різні підходи європейських клінічних психологів та їх можливе застосування в Україні. Особлива увага приділяється практикам та інноваційним методам, які сприяють покращенню психічного здоров'я військових та цивільних, які зазнали значних психологічних травм. Незважаючи на значний потенціал і важливість європейського досвіду в клінічній психології, Україні складно повністю інтегрувати цей досвід, тому розглянуто причини та запропоновано заходи, які скеровані на ефективніше використання європейського досвіду у клінічній психології і покращити підтримку та відновлення психічного здоров'я людей в період та після війни. В статті підкреслюється необхідність розробки спеціальних програм та тренінгів для українських психологів, що працюють з постраждалими від війни та впровадження таких технологій крізь призму системно-цілісного підходу, який передбачає шість ключових етапів. Результати дослідження демонструють важливість інтеграції європейських практик в українську клінічну психологію для підвищення ефективності надання психологічної допомоги в умовах обмеженого доступу до традиційних методів терапії війни.

Ключові слова: клінічна психологія, європейські підходи, інновації, інтеграція практик, психологічна підтримка, психічне здоров'я.

Формули: 0, рис.: 0, табл.: 3, бібл.: 17

Abstract. *The article examines European approaches in clinical psychology with an emphasis on the integration of practices and innovations in the conditions of war in Ukraine. The purpose of this article is the research and analysis of European approaches in clinical psychology, the integration of practices and innovative methods for providing psychological assistance in the conditions of war in Ukraine, as well as the development of recommendations for the effective application of these approaches in working with victims of military operations. The methods of theoretical generalization, the abstract-logical method, the method of system analysis and synthesis, and the method of comparison were used to conduct the research. The research is focused on the study of effective methods of psychological support, adaptation and rehabilitation of victims in conditions of stress and trauma. Different approaches of European clinical psychologists and their possible application in Ukraine are analyzed. Special attention is paid to practices and innovative methods that contribute to the improvement of mental health. military and civilians who suffered significant psychological trauma. Despite the significant potential and importance of European experience in clinical psychology, it is difficult for Ukraine to fully integrate this experience, therefore, the reasons are considered and measures are proposed that are aimed at more effective use of European experience in clinical psychology and improve the support and recovery of people's mental health during and after war. The article emphasizes the need to develop special programs and trainings for Ukrainian psychologists working with victims of the war and the introduction of such technologies through the prism of a systemic and holistic approach, which involves six key stages. The results of the study demonstrate the importance of integrating European practices into Ukrainian clinical psychology to increase the effectiveness of providing psychological assistance in conditions of limited access to traditional methods of war therapy.*

Keywords: *clinical psychology, european approaches, innovations, integration of practices, psychological support, mental health.*

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 3, bibl.: 17

Постановка проблеми. В умовах війни в Україні питання надання психологічної допомоги населенню стає надзвичайно актуальним. Військові конфлікти спричиняють значні психічні та емоційні травми, які вимагають негайного і тривалого втручання з боку фахівців у сфері клінічної психології. Втрата близьких, руйнування житла, вимушене переселення та інші стресові фактори негативно впливають на психічне здоров'я населення, що зумовлює потребу в ефективній та швидкій психологічній підтримці.

Традиційні методи надання психологічної допомоги в умовах війни часто стають недоступними через руйнування інфраструктури, небезпеку пересування та інші обмеження. Це ускладнює процес терапії та реабілітації, зменшуючи можливість проведення очних консультацій та групової роботи. Відсутність належних умов для проведення традиційної терапії та реабілітації потребує нових підходів до надання допомоги постраждалим. [2, 7].

Європейські країни накопичили значний досвід у галузі клінічної психології, особливо в умовах криз та катастроф. Впровадження європейських практик та інноваційних методів в українську систему психологічної допомоги може суттєво покращити якість

підтримки постраждалих. Однак, адаптація цих методів до українських реалій є складним завданням, яке потребує ретельного аналізу та наукового обґрунтування.

Одним з важливих аспектів є інтеграція інноваційних підходів, таких як телепсихологія (психоедукація, консультування, терапія у сфері дистанційної психології) та використання цифрових технологій. Ці методи можуть забезпечити безперервність надання психологічної допомоги навіть у найважчих умовах. Водночас, необхідно враховувати особливості українського контексту, такі як рівень доступу до інтернету, технічне забезпечення та підготовленість фахівців до роботи з новими технологіями [6, 14].

Значним викликом є також підготовка українських клінічних психологів до роботи в умовах війни. Розробка спеціальних програм та тренінгів для психологів, що працюють з постраждалими від війни, є надзвичайно важливою. Враховуючи специфічні потреби українського населення, необхідно створити систему підготовки, яка б включала як теоретичні знання, так і практичні навички з використанням найкращих європейських практик та інноваційних методів [1, 3].

Інтеграція європейських підходів в українську систему психологічної допомоги потребує комплексного підходу, що включає не лише впровадження нових методів, але й адаптацію існуючих практик до умов війни [5,15].

Це вимагає розробки спеціальних рекомендацій і протоколів, які враховували б психологічні особливості українського населення та специфіку воєнних травм. Важливо також забезпечити координацію між різними організаціями та установами, що надають психологічну допомогу, для створення єдиної ефективної системи підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Європейські країни мають значний досвід у впровадженні стандартів психологічної допомоги, що базуються на доказовій медицині.

Європейський досвід показує, що комплексний підхід до реабілітації, який включає індивідуальну та групову терапію, соціальну підтримку та роботу з сім'ями постраждалих, є найбільш ефективним. Наприклад, робота Jones et al. (2003) описує успішні програми реабілітації ветеранів у Великобританії, які можуть бути адаптовані для українських реалій.

Але необхідно враховувати соціальні та культурні фактори, що впливають на сприйняття психологічної допомоги в українському суспільстві. Часто люди, які пережили травму, можуть мати упередження щодо звернення до психологів або не усвідомлювати важливості психічного здоров'я. Так, за результатами дослідження, яке було проведене дослідницькою компанією Gradus Research (березень, 2024) методом самозаповнення анкети в мобільному додатку Gradus 40% опитаних українців поділилися, що за останні півроку відчували необхідність у психологічній допомозі. Серед жінок цей показник значно вищий, ніж серед чоловіків (47% порівняно з 32%).

Тільки 8% респондентів звертались до спеціаліста (цей показник зріс на 2 відсоткових пункти за останні півроку). Кількість звернень серед жінок майже

вдвічі перевищує кількість звернень серед чоловіків (10% порівняно з 6%).

У топі бар'єрів звернення за психологічною допомогою залишаються такі:

- 29% опитаних не вважають свої проблеми достатніми для звернення;
- 25% висловлюють впевненість, що зможуть впоратися самостійно;
- 23% переконані, що це дорого;
- 22% впевнені, що є ті, кому зараз це потрібніше;
- 20% не вірять, що це допоможе.

Це підкреслює потребу в підвищенні обізнаності населення про користь психологічної підтримки та в розробці кампаній, спрямованих на подолання стигматизації психічних проблем. Інтеграція європейських підходів та інноваційних методів може стати важливим кроком на шляху до покращення психічного здоров'я населення в умовах війни та забезпечення довготривалої психологічної стійкості.

Міжнародна співпраця є ключовим фактором у впровадженні європейських підходів в українську клінічну психологію. Обмін досвідом та проведення спільних досліджень дозволяють українським психологам використовувати найновіші методики та підходи. Важливими є роботи, які висвітлюють досвід співпраці між європейськими та українськими фахівцями у галузі психічного здоров'я (Ivanov et al., 2020).

Однією з найважливіших тем є вплив військових дій на психічне здоров'я населення. Дослідження у цій галузі виявили, що військові дії призводять до значного збільшення випадків посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та тривожних розладів [10,11,12].

Цифрові технології набувають все більшого значення у наданні психологічної допомоги. Дослідження показують, що телепсихологічні консультації, онлайн-терапія та мобільні додатки для самопомоги можуть бути ефективними засобами підтримки у кризових ситуаціях. Наприклад, у дослідженні, проведеному в Німеччині, було виявлено, що онлайн-

терапія є ефективною альтернативою очним консультаціям для пацієнтів, які пережили травму (Kuhn et al., 2014).

У контексті війни в Україні значна увага приділяється вивченню психічного стану внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Дослідження показують, що ВПО мають підвищений ризик розвитку психічних розладів, таких як депресія та тривожність [4, 7, 8]. Комплексні програми підтримки, які включають психологічну та соціальну допомогу, виявилися найбільш ефективними для реабілітації постраждалих (Bogdanov et al., 2017).

Формулювання цілей статті.

Метою цієї статті є дослідження та аналіз європейських підходів у клінічній психології, інтеграція практик та інноваційних методів для надання психологічної допомоги в умовах війни в Україні, а також розробка рекомендацій для ефективного застосування цих підходів у роботі з постраждалими від військових дій. Для проведення досліджень були використані методи теоретичного узагальнення, абстрактно-логічний метод, метод системного аналізу та синтезу, а також метод порівняння.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з основних аспектів дослідження було проведення всебічного аналізу літератури, що включає огляд наукових публікацій з теми європейських підходів у клінічній психології та їх застосування в умовах військових дій. Виявлено, що сучасні європейські методи базуються на принципах доказової практики, що включає використання цифрових технологій, таких як онлайн-консультації, мобільні додатки для самопомоги та платформи для групової терапії [9, 14].

В умовах війни в Україні актуальність надання психологічної допомоги постраждалим від військових дій не викликає сумнівів. Психологічна підтримка необхідна для збереження психічного здоров'я та відновлення емоційного стану військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, дітей та підлітків, що зазнали травматичного впливу. Для досягнення цієї мети важливо інтегрувати

європейські підходи та інноваційні практики у сфері клінічної психології.

Клінічна психологія — галузь психології, яка досліджує, діагностує та лікує психічні захворювання та емоційні розлади. Європейська клінічна психологія відіграє важливу роль у розвитку цієї галузі, впроваджуючи унікальні підходи та методології. Інтеграція цих підходів у клінічні умови сприяє більш ефективному лікуванню пацієнтів та покращенню їхнього психічного здоров'я.

Європейські підходи в клінічній психології характеризуються високими стандартами, які базуються на науково обґрунтованих методах лікування та реабілітації. Зокрема, когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) є одним з найпоширеніших і найбільш досліджених підходів у клінічній психології. Дослідження показують, що КПТ ефективно зменшує симптоми ПТСР, депресії та тривоги у пацієнтів, які пережили травматичні події (Ehlers et al., 2010).

Виявлено, що пацієнти, які отримували КПТ, показували значні покращення у порівнянні з тими, хто не отримував терапії, або хто проходив інші види лікування. Особливо важливим аспектом КПТ є адаптація терапевтичних методик до культурних особливостей та специфічних потреб пацієнтів. У контексті військових дій в Україні це означає врахування культурного фону, соціальних норм та індивідуальних переживань кожного пацієнта. Наприклад, при роботі з військовослужбовцями необхідно враховувати військовий досвід, специфічні стресові фактори та можливу стигматизацію, пов'язану з отриманням психологічної допомоги.

Це може включати використання метафор і прикладів, зрозумілих пацієнтам, врахування їх світогляду та цінностей, а також включення сімейної та соціальної підтримки у терапевтичний процес. Такий підхід сприяє більш глибокому розумінню пацієнтів та створює довірливу атмосферу, що є важливим для успішного лікування.

Психодинамічна психотерапія (ППТ) орієнтована на вивчення підсвідомих

процесів та конфліктів, що впливають на поведінку та емоції людини. ППТ спрямована на покращення самоусвідомлення та розуміння внутрішніх мотивів через аналіз минулого досвіду та міжособистісних стосунків. Цей підхід часто використовується для лікування депресії, тривоги та особистісних розладів (Gabbard, 2014). Дослідження демонструють значне зниження симптомів ПТСР, поліпшення настрою та зменшення рівня тривоги. Це досягається через глибоке опрацювання підсвідомих процесів і конфліктів, які лежать в основі цих розладів. Ця терапія допомагає опрацювати болісні спогади та емоції, що сприяє поліпшенню психічного здоров'я та

здатності військовим та цивільним адаптуватися до мирного життя.

Таким чином, результати дослідження демонструють значущість інтеграції європейських практик та інноваційних методів у клінічну психологію України, особливо в умовах війни. Вони підтверджують необхідність адаптації цих підходів для ефективної роботи з постраждалими від конфліктів та сприяють розробці рекомендацій для практикуючих психологів.

В таблиці 1 відображено актуальні інструменти клінічної реабілітації в Європі. Матеріал представлений в таблиці дає загальне уявлення про сучасні інструменти клінічної реабілітації в Європі, їх основні переваги та можливі обмеження.

Таблиця 1. Сучасні інструменти клінічної реабілітації в Європі

Інструмент	Опис	Приклади країн/програм	Переваги	Обмеження
Психодинамічна психотерапія (ППТ)	Терапія, що фокусується на розумінні підсвідомих процесів та конфліктів, що впливають на поведінку.	Великобританія, Франція, Швейцарія	Глибоке розуміння емоційних та психологічних проблем; корисна для особистісних і міжособистісних проблем	Може бути тривалою і вимагати значних зусиль; не завжди швидко ефективна
Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ)	Метод, що фокусується на зміні негативних мислення та поведінкових патернів.	Великобританія, Німеччина, Франція	Науково обґрунтована ефективність; підходить для багатьох розладів	Потребує тривалого часу для досягнення результатів
Терапія прийняття та зобов'язання (ТПЗ)	Терапія, що орієнтована на прийняття власних думок і почуттів і зобов'язання до позитивних змін.	Нідерланди, Швеція	Підвищує гнучкість та адаптивність; корисна для хронічного стресу	Може бути складно для пацієнтів, які не готові приймати свої почуття
Емоційно-фокусована терапія (ЕФТ)	Терапія, що зосереджена на розпізнаванні та обробці емоцій, зокрема в контексті міжособистісних стосунків.	Італія, Австрія	Покращує міжособистісні стосунки; знижує емоційний дистрес	Може вимагати від пацієнта глибокого емоційного залучення
Терапія заснована на усвідомленості (Mindfulness-Based Therapy)	Терапія, що включає практики усвідомленості для зниження стресу і покращення психічного благополуччя.	Данія, Швейцарія	Знижує стрес і тривогу; покращує загальне благополуччя	Не завжди підходить для людей з серйозними психічними розладами
Когнітивна нейротерапія	Використання технологій для реабілітації когнітивних функцій, включаючи комп'ютерні програми і відеоігри.	Норвегія, Фінляндія	Може бути ефективною для реабілітації когнітивних функцій	Висока вартість технологій і потреба в індивідуальному підході

Інструмент	Опис	Приклади країн/програм	Переваги	Обмеження
Групова терапія	Терапія, що включає взаємодію між пацієнтами в груповому форматі для обміну досвідом і підтримки.	Німеччина, Бельгія	Підвищує соціальну підтримку; дозволяє ділитися досвідом	Може бути неефективною для пацієнтів, які не приймають групову роботу
Терапія через рух (Movement Therapy)	Використання рухових активностей для терапевтичного впливу на психічне здоров'я.	Франція, Іспанія	Поліпшує фізичний стан і психічне здоров'я; може бути корисною для людей з тілесними симптомами	Може бути не відповідною для людей з обмеженнями у фізичній активності
Психотерапія на основі доказів (Evidence-Based Psychotherapy)	Методи терапії, які мають наукову підтримку і доведено ефективні в лікуванні певних розладів.	Великобританія, Швеція	Гарантує використання перевірених методів	Може бути обмежена в контексті індивідуальних потреб пацієнтів

Джерело: систематизовано авторами

В таблиці 2, представлені актуальні інструменти клінічної реабілітації, що застосовуються в Україні в умовах війни. Ці інструменти включають різноманітні терапевтичні підходи, інноваційні технології та методи підтримки психічного здоров'я, які спрямовані на покращення якості життя постраждалих осіб.

Впровадження цих інструментів є важливим кроком у забезпеченні ефективної реабілітації та адаптації людей до нових умов, що сприяє їх швидшому відновленню та реінтеграції в суспільство.

Таблиця 2. Актуальні інструменти клінічної реабілітації в Україні в умовах війни

Інструмент	Опис	Приклади застосування	Переваги	Обмеження
Психотерапія за допомогою онлайн-платформ	Терапевтичні сеанси через відеозв'язок або інші онлайн-інструменти, що дозволяють підтримку дистанційно.	Усі регіони України	Доступність для осіб у зоні конфлікту; гнучкий графік	Проблеми з доступом до Інтернету або технічними засобами
Групова підтримка і психосоціальна допомога	Організація групових зустрічей для обміну досвідом і підтримки серед людей, які пережили травму.	Львів, Київ, Харків	Підвищення соціальної підтримки; обмін досвідом	Може бути обмеженою через небезпеку або обмеження зборів
Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ)	Терапія, що фокусується на зміні негативних мислення і поведінкових патернів.	Клініки та центри психічного здоров'я	Науково обгрунтована ефективність; адаптована до стресу війни	Потребує тривалого часу для досягнення результатів
Терапія прийняття та відповідальності	(ТПВ)	Терапія, що орієнтована на прийняття власних думок і почуттів і відповідальності до позитивних змін.	Військові лікарні, реабілітаційні центри	Допомагає з адаптацією до нових умов; покращує стійкість
Може бути складно для людей, які не готові до змін	Емоційно-фокусована терапія (ЕФТ)	Терапія, що зосереджена на розпізнаванні та обробці емоцій, зокрема в контексті міжособистісних стосунків.	Центри психічного здоров'я	Покращує міжособистісні стосунки; знижує емоційний дистрес
Може бути важкою для осіб з сильними	Перша	Психологічна допомога (ППД)	Надання першої психологічної	Лікарні, гуманітарні організації

Інструмент	Опис	Приклади застосування	Переваги	Обмеження
емоційними переживаннями			допомоги в кризових ситуаціях.	
Швидка допомога у критичних ситуаціях; доступність	Може бути недостатньо глибокою для корекції довгострокових проблем	Терапія через рух (Movement Therapy)	Використання рухових активностей для терапевтичного впливу на психічне здоров'я.	Реабілітаційні центри, спортивні клуби
Поліпшує фізичний стан і психічне здоров'я; корисна для людей з тілесними симптомами	Не завжди доступна в умовах обмеженого ресурсного забезпечення	Мобільні додатки для підтримки психічного здоров'я	Використання додатків для самопомоги, трекінгу емоцій і стресу.	Загально доступні
Доступність і зручність; можливість моніторингу стану	Може бути обмеженою для людей без доступу до смартфонів	Гарячі лінії підтримки	Лінії для термінової психологічної допомоги та консультування по телефону.	Національні та місцеві організації
Доступна 24/7; забезпечує конфіденційність	Може бути обмежена можливість надання глибокої терапевтичної допомоги			

Джерело: систематизовано авторами

Порівняльний аналіз ефективності європейських та українських підходів у клінічній психології виявив, що інтеграція інноваційних методів та практик має значний потенціал для покращення якості психологічної допомоги в Україні. Основні перешкоди включають недостатнє фінансування, відсутність доступу до сучасних технологій та потребу в адаптації методів до українського культурного контексту.

Незважаючи на значний потенціал і важливість європейського досвіду в клінічній психології, Україні може бути складно повністю інтегрувати цей досвід через кілька причин:

- європейські країни часто мають більш розвинені системи охорони здоров'я і краще фінансовані програми клінічної психології. В Україні, через обмеження бюджету і ресурси, не завжди є можливість реалізувати аналогічні програми або забезпечити доступ до сучасних інструментів.

- в умовах війни та економічних труднощів, ресурси часто спрямовуються на термінові потреби, що може обмежувати можливість реалізації нових і складних програм або інновацій в клінічній психології.

- впровадження нових європейських методів часто вимагає відповідної підготовки і навчання фахівців. В Україні недостатньо спеціалізованих тренінгів або ресурсів для адаптації європейських підходів до місцевих умов.

- європейські підходи не повністю сумісні з культурними особливостями і соціальною ситуацією в Україні. Наприклад, ставлення до психологічної допомоги та терапії може суттєво відрізнятися, що впливає на ефективність впровадження європейських практик.

- в Україні існують регуляторні і адміністративні бар'єри, які ускладнюють імплементацію нових методів /інструментів, що потребують змін у законодавстві або бюрократичних процедурах.

- інноваційні методи клінічної психології, які активно використовуються в Європі, вимагають специфічних технологій або даних, доступ до яких може бути обмежений в Україні.

- вартість впровадження нових методик і технологій може бути високою, тобто непосильною для державного або приватного сектора в умовах обмежених фінансових ресурсів.

Можливі шляхи подолання цих проблем можна дослідити та розглянути з

різних аспектів, враховуючи як теоретичні, так і практичні підходи. Включення комплексних стратегій, таких як впровадження інноваційних терапевтичних методик, організація підтримки на рівні громади, розробка спеціалізованих програм реабілітації та створення умов для постійного професійного розвитку спеціалістів, може значно сприяти ефективному вирішенню цих проблем. Ці заходи можуть допомогти Україні ефективніше використовувати європейський досвід у клінічній психології і покращити підтримку психічного здоров'я та відновлення в умовах в період та після війни [12, 13, 16, 17]. Також важливо враховувати індивідуальні потреби кожної людини, адаптуючи підходи до лікування, та залучати міждисциплінарні команди для забезпечення всебічної підтримки та реабілітації:

1. Розвиток співпраці з європейськими установами для обміну знаннями і ресурсами.
2. Організація навчальних програм та тренінгів для клінічних психологів.
3. Модифікація європейських практик з урахуванням місцевих культурних і соціальних особливостей.
4. Визначення пріоритетів у фінансуванні клінічної психології та реабілітаційних програм.

Впровадження технологій клінічної психології в умовах війни є необхідним кроком для забезпечення психологічного благополуччя військових та цивільного населення. Війна створює унікальні виклики, які вимагають спеціалізованих підходів до надання психологічної допомоги. Теоретичне обґрунтування впровадження таких технологій можна розглядати через призму системно-цілісного підходу, який передбачає шість ключових етапів.

Етап 1: Оцінка потреб. Першим етапом є оцінка потреб, що включає аналіз поточної ситуації та визначення специфічних потреб військових і цивільного населення. Війна впливає на різні аспекти життя людей, що потребує комплексного підходу до виявлення основних проблем. Цей етап включає

проведення опитувань, інтерв'ю та збору даних про психологічний стан населення, що дозволяє визначити основні напрями майбутньої роботи.

Етап 2: Розробка програм. На основі зібраних даних розробляються програми психологічної допомоги, що відповідають виявленим потребам. Розробка таких програм включає адаптацію існуючих психотерапевтичних інтервенцій до умов війни. Важливо враховувати культурні особливості та специфічні потреби різних груп населення, що дозволяє підвищити ефективність надання допомоги.

Етап 3: Підготовка фахівців. Успішне впровадження програм можливе лише за умови належної підготовки фахівців. Цей етап передбачає навчання та підвищення кваліфікації психологів, психотерапевтів та інших спеціалістів, які надаватимуть допомогу. Організація тренінгів, семінарів та супервізії для фахівців є ключовими завданнями цього етапу, що забезпечують готовність фахівців до роботи в умовах війни.

Етап 4: Впровадження програм. Реалізація розроблених програм психологічної допомоги відбувається на четвертому етапі. Це включає налагодження співпраці з медичними установами, військовими частинами та громадськими організаціями для забезпечення доступу до послуг психологічної допомоги. Важливо забезпечити доступність програм для різних груп населення, що дозволить охопити максимальну кількість людей, які потребують допомоги.

Етап 5: Моніторинг та оцінка. Моніторинг та оцінка ефективності впроваджених програм є важливим етапом для забезпечення їхньої якості та результативності. Цей етап включає збір та аналіз даних про результати лікування, проведення опитувань учасників та отримання зворотного зв'язку. Отримані дані дозволяють коригувати підходи та вдосконалювати програми для підвищення їхньої ефективності.

Етап 6: Адаптація та інновації. Заключним етапом є впровадження нових методів та технологій, а також адаптація

програм до змінних умов. Використання сучасних технологій, таких як телепсихологія та онлайн-терапія, дозволяє забезпечити безперервність надання психологічної допомоги в умовах війни. Важливо враховувати нові наукові дані та інтегрувати їх у практику для забезпечення найкращих результатів лікування.

Таким чином, впровадження технологій клінічної психології в умовах війни в Україні є багатоступеневим процесом, що вимагає системного підходу. Кожен етап має свої специфічні завдання, виконання яких забезпечує ефективність надання психологічної допомоги та підтримку психічного здоров'я населення в умовах війни (табл. 3).

Таблиця 3. Характеристика етапів впровадження технологій клінічної психології в умовах війни в Україні

Етап	Характеристика	Завдання
1. Оцінка потреб	Аналіз поточної ситуації, визначення потреб військових та цивільного населення	Проведення опитувань, інтерв'ю, збору даних про психологічний стан та основні проблеми
2. Розробка програм	Створення програм психологічної допомоги, що відповідають потребам різних груп населення	Розробка психотерапевтичних інтервенцій, адаптованих до умов війни
3. Підготовка фахівців	Навчання та підвищення кваліфікації психологів, психотерапевтів та інших спеціалістів	Організація тренінгів, семінарів, супервізії для фахівців
4. Впровадження програм	Реалізація розроблених програм психологічної допомоги в різних регіонах	Налагодження співпраці з медичними установами, військовими частинами та громадськими організаціями
5. Моніторинг та оцінка	Оцінка ефективності впроваджених програм та корекція підходів при необхідності	Збір та аналіз даних про результати лікування, опитування учасників, зворотній зв'язок
6. Адаптація та інновації	Впровадження нових методів та технологій, адаптація програм до змінних умов	Використання сучасних технологій (телепсихологія, онлайн-терапія), врахування нових наукових даних

Джерело: систематизовано авторами

Таким чином, результати дослідження демонструють значущість інтеграції європейських практик та інноваційних методів у клінічну психологію України, особливо в умовах війни. Вони підтверджують необхідність адаптації цих підходів для ефективної роботи з постраждалими від військових дій та сприяють розробці рекомендацій для клінічних психологів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інтеграція європейських підходів та інноваційних методів у клінічну психологію в умовах війни в Україні є надзвичайно важливою та ефективною.

Результати дослідження свідчать про те, що європейські підходи, які базуються на принципах доказової практики, можуть бути успішно адаптовані до українських умов.

Водночас, дослідження виявило певні виклики та перешкоди, з якими стикаються

українські психологи при впровадженні європейських методів. До них належать недостатнє фінансування, обмежений доступ до сучасних технологій та потреба в адаптації методик до культурного контексту України. Для подолання цих перешкод необхідне постійне навчання, міжнародне співробітництво та розвиток професійних стандартів у сфері психологічної допомоги.

Експертні інтерв'ю підтвердили важливість інтеграції європейських підходів і надання психологічної допомоги на основі доказових методик. Результати дослідження можуть бути використані для розробки рекомендацій для практикуючих психологів, а також для формування стратегій надання психологічної допомоги в умовах війни.

Отже, інтеграція європейських практик у клінічну психологію України має значний потенціал для покращення якості психологічної допомоги та відновлення

психічного здоров'я постраждалих від військових дій. Подальші дослідження та розвиток міжнародного співробітництва

сприятимуть ефективному впровадженню інноваційних методів і підходів у практику українських психологів.

Література:

1. Карамушка, Л. (2024). Обґрунтування управлінських рішень щодо забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій під час російсько-української війни. Вчені записки Університету «КРОК», (2(74)), 237–251.
2. Кьонігштайн Г. (2020) Як заповнити прогалину в лікуванні психічних розладів для 6,4 млн українців. Психічне здоров'я для України (МН4Ukraine).
3. Предко, В. В., & Сомова, О. О. (2022). Вплив війни на зміну рівня стресу та стратегій збереження життєстійкості українців. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія, 33(72/4), 89–98.
4. Царенко, Л. Г. (2018). Українські традиційні моделі здоров'я. Психологічний часопис, 2, 100–113.
5. Aleksina, N., Gerasimenko, O., Lavrynenko, D., & Savchenko, O. (2024). Ukrainian adaptation of the Generalized Anxiety Disorder scale (GAD-7): diagnostic experience in the state of martial law. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*, 11, 77-103.
6. Berryhill M.B., Halli-Tierney A., Culmer N., Williams N., Betancourt A., King M., Ruggles H.,(2019) Videoconferencing psychological therapy and anxiety: a systematic review. *Family Practice*, 36:1, 53–63.
7. Bisson, J. I., Cosgrove, S., Lewis, C., & Roberts, N. P. (2013). Post-traumatic stress disorder. *BMJ*, 347, f5578.
8. Bogdanov, S., Müller, M., & Schröder, H. (2017). Mental health of internally displaced persons in Ukraine: The role of coping strategies. *European Journal of Psychotraumatology*, 8(2), 1361492.
9. Burlakova, I., Chernysh, O., Kondes, T. (2024). Clinical psychology in the EU: a comparative analysis of best practices. *Public Administration and Law Review*, (2(18)), 77–85.
10. Burlakova, I.; Kondes, T.; Sheviakov, O. (2020). Cognitive approach to corporate well-being management. *International conference on Economics, Accounting and Finance, Estonia*, jul. 2020.
11. Burlakova, I., Sheviakov, O., Kondes, T. (2021). Psychological predictors of the formation of health-preserving competencies of future specialists. *Public Administration and Law Review*, (4), 74–79.
12. Burlakova, I., Sheviakov, O., Kondes, T., Kornienko, V., Ostapenko, I., & Gerasimchuk, O. (2022). Social and pedagogical aspects of occupational health of specialists. *Pedagogy and Education Management Review*, (4), 38–43.
13. Chorna, V. V. (2020). Reforming healthcare to strengthen the mental health of the population of Ukraine and the experience of EU countries. *Reports of Vinnytsia National Medical University*, 24(3), 469-478.
14. Kuhn, E., Greene, C., Hoffman, J., Nguyen, T., Wald, L., Schmidt, J., & Ruzek, J. (2014). Preliminary evaluation of PTSD Coach, a smartphone app for post-traumatic stress symptoms. *Military Medicine*, 179(1), 12-18.
15. Litz, B. T., Stein, N., Delaney, E., Lebowitz, L., Nash, W. P., Silva, C., & Maguen, S. (2015). Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review*, 29(8), 695-706.
16. Prohaska, K. (2015). Mindfulness-Based Stress Reduction for Enhancing Psychological Well-being: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. *Journal of Clinical Psychology*. 71(4), 404-415.
17. Seleznova, V., Pinchuk, I., Feldman, I. et al. The battle for mental well-being in Ukraine: mental health crisis and economic aspects of mental health services in wartime. *Int J Ment Health Syst* 17, 28 (2023).